

MIȘCAREA FEMINISTĂ ÎN CONSTANȚA INTERBELICĂ

Despre forme organizate ale acțiunii pentru promovarea femeilor în viața socială, politică și culturală a orașului Constanța, se poate vorbi începând cu anul 1919. Încadrată mișcării desfășurate la nivel național, activitatea depusă de asociațiile feministe de aici a contribuit la creșterea rolului femeilor în viața socială și politică a României, precum și la ridicarea nivelului cultural și de pregătire profesională a acestora.

Promotoarele ideilor de emancipare a femeilor au fost și la noi, ca și în alte mari orașe, membrele corpului didactic, persoane implicate profesional în viața comunităților și formatoare atât de generații de viitoare cetățene ale societății, cât și de opinii și curente politice, morale etc. Sub influența societății similare ce își desfășura activitatea la Iași, la 23 octombrie 1919, lua ființă filiala din Constanța a *Asociației pentru emanciparea politică și civilă a femeilor române*. Ședința de constituire a fost prezidată de delegata centralei de la Iași, Ortansa Brăneanu-Satmary. Despre activitatea acestei asociații aflăm dintr-o scrisoare a doamnei Meisner, președinta de la Iași, care lauda activitatea depusă, dar, în același timp, critica lipsa relațiilor cu centrala de la Iași a organizației: „Doamnele mele, Primind adresa dvs. din 10 aprilie a.c. precum și delegația de doamne anume venită astăzi din Constanța, cu actele necesare, prin care se dovedește că dvs. ați avut o activitate culturală apreciabilă între anii 1919-1922 și anume: Ați înființat o școală de adulte la care ați predat cursuri gratuit. Ați vizitat femei necăjite de prin cartiere mărginașe, îndemnându-le să se cunune, să-și legitimizeze copii, să ducă o viață morală, etc. Ați ținut numeroase conferințe cu scopuri educative, interesante pentru femei. Ați înființat un cerc de lectură la o școală primară, strângând femei doritoare de a se instrui și cetindu-le bucăți folositoare. Ați luat contact cu cercurile conducătoare, care au ales dintre dvs.

---

* Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Constanța; e-mail: nicoletagrigure2004@yahoo.com.

** Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Constanța; e-mail: ccheramidoglu@yahoo.com.

pe prima consilieră comunală din oraș, etc. Cercetând apoi dosarul ce mi-ați prezentat, constat cu plăcere că s-au păstrat unele adrese emise de comitetul central din Iași. M-ați asigurat încă, verbal și în scris, că acele adrese au fost cetite în comitetul dvs. și că s-au executat în limitele posibilităților, invitațiile ce vă făceam pentru atingerea scopului asociației. Am luat apoi cunoștință din convorbirile avute, că această activitate a lăncezit de la 1922 încoace, din diferite motive și am luat act de regretul ce aveți de a nu ne fi răspuns la nici o adresă și de a nu fi întreținut nici o legătură cu comitetul central din Iași. Dacă am luat cunoștință cu cea mai mare plăcere de activitatea dvs. culturală atât de laudabilă - în interesul femeilor, activitate desfășurată de comitetul în majoritate format din membre ale corpului didactic, îmi exprim însă adâncă părere de rău pentru scăparea din vedere - atât de regretabilă - a biroului dvs., care n-a găsit cu cale să înainteze măcar odată în an un raport cât de succint, o dare de seamă cât de sumară, sau un răspuns măcar la una din numeroasele adrese, pe care, cu o răbdare persistentă vi le trimiteam, cu convingerea că dacă comitetul și societatea nu mai există, cel puțin primește și citește cineva acele adrese. Noi considerăm că și prin acest mijloc se răspândește ideea feministă, chiar dacă numai o singură persoană a luat cunoștință de această idee și ne repetăm la fiecare ocazie zicătoarea: Picătura mică găurește piatra. Cine știe? Îmi ziceam, poate acea cititoare mai convinge pe altele. Iată de ce, în toată sinceritatea, fără nici un gând de a atinge pe cineva, m-am crezut îndreptățită, aflând de o nouă inițiativă, să scriu la 31 martie a.c. că organizația din Constanța era inexistentă pentru centrala din Iași. Apreciez în mod deosebit dorința ce exprimați de a continua activitatea culturală începută la 1919, activitate atât de necesară pentru ridicarea nivelului cultural al femeii și pregătirea ei pentru emanciparea civilă și politică. Gălesc foarte laudabilă această idee și nimeni nu vă poate împiedica de la o inițiativă din care femeile vor trage cele mai mari foloase. Doriți de asemenea, ca societatea dvs. să-și continue activitatea ca filială a comitetului Central din Iași al <<Asociației pentru emanciparea civilă și politică a femeilor române>>, conform procesului verbal din 23 octombrie 1919, prin care hotărâți înființarea unui centru de activitate feministă pendent de Asociația mai sus menționată. Voi supune comitetului dorința dvs. de a continua activitatea în condițiunile de mai sus și îmi exprim via dorință și speranță ca în cel mai apropiat viitor, cele două grupări din orașul Constanța se vor uni și mână în mână vor lucra în armonie și sinceritate pentru prestigiul și demnitatea femeii. În acest scop voi interveni cu toate puterile mele. *Presidentă (ss) Elena C. Meisner*¹.

Această prima formă organizatorică a continuat să ființeze în paralel cu cea nouă, astfel că, în 1933, se putea citi, în ziarul local „Dacia”, următoarea știre: „Ieri la orele 5 d.a. a avut loc în sălile Școlii

---

¹ „Dacia”, XVII, nr. 70, 17 apr. 1930, p. 1.

primare nr. 1, un ceai oferit de Asociația femeilor române gruparea 1919, în onoarea aviatoarei Smaranda Brăescu. În afară de doamnele din asociațiile feministe, au participat reprezentanții autorităților și numeroși ofițeri de aviație”².

Apariția legii nr. 21 din 1924 ce reglementa înființarea și funcționarea asociațiilor și fundațiilor fără scop lucrativ sau patrimonial³ a constituit un imbold pentru înființarea unor noi asociații, ceea ce a favorizat și apariția celeilalte asociații, despre care se vorbea în scrisoarea amintită mai sus. La 20 februarie 1930, avea loc ședința de constituire, în prezența a 90 de domnișoare și doamne, care, după ce au ascultat expunerea făcută de profesoara Maria Dimitriu-Castano, „cu privire la rostul înființării unei asociații feministe la Constanța”, au semnat procesul verbal și actul constitutiv al asociației; aceasta se dorea a fi, conform aceluși act, „o societate cu caracter educativ, politic, social și cultural, sub denumirea de <<Asociația pentru emanciparea civilă și politică a femeilor române, Cercul Constanța>>”. În urma ședinței de la 1 aprilie 1930, conducerea asociației era încredințată Mariei Dimitriu-Castano, secondată de Louise Irimescu și Silvia Constantinescu. Statutele erau cele ale centralei asociației, de la Iași⁴.

De numele acestei asociații se leagă înființarea Școlii de Gospodărie de la Anadolchioi, care a funcționat între anii 1932-1940. Despre nevoile acestei școli și eforturile făcute pentru asigurarea condițiilor materiale necesare, putem afla din documentele de arhivă, mai precis din procesele verbale ale ședințelor Consiliului Municipal al Constanței. Iată câteva exemple, din anul 1933: „Procesul verbal al ședinței din 21 februarie 1933: Pct. 7: Delegațiunea luând în cercetare cererea Asociației pentru emanciparea civilă și politică a femeilor române din Constanța, înreg. la nr. 856/933, prin care face cunoscut că această asociație a înființat o școală de gospodărie pentru fetele sărace de la oraș și țară, pentru îndrumarea lor spre meserie și muncă cinstită și pregătire de bune gospodine și că această școală întreținându-se numai din mijloacele care le procură această asociație, în prezent neavând mijloace, cere a se acorda un ajutor pentru procurarea de lemne acelei școli. În unanimitatea membrilor prezenți, aprobă a se da un ajutor de 5.000 lei asociației pentru emanciparea civilă și politică a femeilor române din Constanța, cu care să poată procura lemnele necesare școlii de gospodărie, înființată de această asociație, ce funcționează

---

² Ibidem, XX, nr. 27, 22 mar. 1933, p. 4.

³ „Monitorul Oficial”, nr. 27, 6 feb. 1924.

⁴ Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Constanța (în continuare D.J. A.N.C.), fond Tribunalul jud. Constanța, dos. 1182/1930, f. 7, 12, 15.

azi în acest oraș”⁵.

„Procesul verbal al ședinței din 5 decembrie 1933, a delegației permanente: Pct. 12: se aprobă a se pune la dispoziția Asociației pentru emanciparea civilă și politică a femeilor române, saloanele palatului municipal, pentru ceaiul dansant ce se va da în ziua de 20 ianuarie 1934, în beneficiul școlii de gospodine și îndeletniciri casnice din Anadolchioi”⁶.

Pentru captarea interesului societății, asociația a organizat ceaiuri, în localul Cazinoului, conferințe cu invitați din București, așa cum putem vedea din articolele prezente în presa locală. Iată un exemplu:

„Emanciparea politică a femeii

Asociațiunea pentru emanciparea politică a femeilor din localitate, a organizat ieri dimineață o întrunire publică, în sala cinematografului <<Tranulis>>, la care a participat un numeros și select public. Ședința s-a deschis la orele 10 de către d-na Maria Dimitriu-Castano, care salută prezența în sala a d-nelor Elena Meisner, prezidenta generală a Asociației, Valentina dr. Constantinescu, viceprezidentă și Lizica Maior Petrescu, secretara filialei din Galați. [...] Se dă cuvântul d-nei Silvia Constantinescu, care într-o admirabilă cuvântare spune că e o datorie a oricărei femei conștiente, să lupte pentru dobândirea unor drepturi egale datoriiilor pe care le are în societatea actuală. D-sa crede că lupta pentru emanciparea politică a femeii are mai mulți sorți de izbândă astăzi, când atmosfera vieții publice s-a limpezit prin suirea pe tron a M.S. Regelui Carol al II-lea. Vorbitoarea indică nevoia sfărâmării zidurilor prejudecăților care înconjură femeia, impunându-i o situație inferioară meritelor și capacităților sale. D-na Constanța Cotovu arată ca mișcarea de revendicare a femeii române trebuie considerată nu ca o insurecție ci ca o necesitate a evoluției în căile progresului. D-sa citează cazul țărilor din apus, care interpretând astfel cum se cuvenea problema emancipării femeii, au atins un înalt nivel de civilizațiune la care femeile au adus o prețioasă contribuție...”. A mai vorbit Maria Dimitriu-Castano, care a făcut „o amplă expunere asupra mișcărilor feministe de la noi, comparându-le cu cele din străinătate”⁷.

Faptul că mișcarea feministă la Constanța era dezbinată, era comentat de același ziar, în anul următor, fără accente ironice, cu înțelegere pentru o activitate aflată încă la începuturile ei: „Asociațiile feminine.

S-ar putea altfel? În Constanța sunt două asociații feminine, ambele cu o rodnică și paralelă activitate. Pentru marele public este extrem de simpatică această bifurcare, pentru că îi dă posibilitatea completă de a urmări de aproape acțiunea femeilor constănțene. Să mă lămuresc: este o asociație feminină de

⁵ Loc. cit., fond Primaria Constanța, dos. 47/1933, f. 27.

⁶ Loc. cit., f. 263.

⁷ „Dacia”, XVII, nr. 111, 24 iun. 1930, p. 1.

dată recentă, care antrenează entuziasmul unor doamne perfect intenționate și ale cărei șezători se țin regulat la <<Elpis>>. Fast de lume mare. Subiectele conferințelor de emoționantă profunzime culturală, teze și teme. Contribuții largi, cu surprinzătoare bunăvoință ale talentelor premiate de dincolo de Dunărea atât de lesne de trecut astăzi, vin să lămurească auditoriul, contra taxei de intrare. Și astfel, după modesta dar impunătoarea pagină, acum definitiv întoarsă, pe care au scris-o șezătorile liceului în tradiția Constanței pare că tinde a se așeza această activitate teoretică a unei asociații feminine. Frumos și îmbucurător. Nu dorim altceva și noi, statornici entuziaști pentru manifestări culturale. Mai este o asociație feminină, <<Cercul 1919>>, care ține șezători regulate, dar în școlile din diferite cartiere ale orașului. Acolo se duc membrele cercului, cheamă populația din jur și, părăsind tezele și temele, se adresează ascultătorilor direct, de la suflet la suflet, pentru a-i lămuri asupra rolului femeii în societate, în cămin, pentru a spune femeilor ce sunt, ce trebuie să fie. Subliniem două conferințe constănțene: la <<Elpis>> D-șoara Verbiceanu despre <<Feminismul Selmei Lagerlöf>>, la Școala nr. 7, duminică, doamna Veronica Martinescu: <<Femeia în căminul ei>>. Prima, o subtilă analiză estetic literară, a operei mării scriitoare nordice, filtrată prin profundele cunoștințe ale cunoscutei conferențiere d-ra Z. Verbiceanu. O predică de pe amvonul unei credințe statornice. A doua, o expunere simplă și cu luminoase tablouri din viață. O sinceră mărturisire, un cămin ideal, scos din puzderia lumii în ochii tuturor, un îndemn. Mamele din partea locului, mamele bune de pe Călărași, Șt. Mihăileanu, Independenței, g-ral Berthelot, au ascultat cu respectuoasă atenție și vădită bucurie, o sumă de adevăruri pe care le bănuiau fără să le știe, care trăiau în intuiția lor de femei muncite și pe care, într-un ceas liber de duminică le-au înțeles, pentru că ele erau în suflete. Asociațiile feminine din Constanța lucrează. Sunt de feliicitat. Ne bucură preocuparea înaltă a celei de la <<Elpis>>. Ne impresionează activitatea practică a celei din cartiere, chemată să îndrume femeia casnică spre conducerea efectivă a familiei." Semnat D.a.⁸

Pe lângă cele două asociații amintite, la Constanța, mai acționau alte organizații cu scopuri asemănătoare.

Astfel, la 13 septembrie 1929, luase ființă **Asociația Amicele tinereilor fete**, al cărei scop declarat era „preocuparea pentru ridicarea nivelului moral în mod general și privind în mod deosebit pe tinerele fete, preocupare având la bază principiile religiei creștine”. Asociația urmărea „a da sprijinul și ajutor oricărei tinere fete izolată în viață, rău sfătuită ori lipsită de orientare.” La conducerea asociației fuseseră alese Ethel Pantazzi, secundată de Maria Bărbuneanu și Georgette Asquitidi de Saint Leger⁹.

⁸ Idem, XVIII, nr. 36, 5 mar. 1931, p. 1.

⁹ D.J.A.N.C., fond Tribunalul Jud. Constanța, dos. 1150/1929, f. 1-3.

Primăria Constanței a sprijinit acțiunile desfășurate și de această asociație, și vom aminti aici câteva situații de acest gen:

„Procesul verbal al ședinței din 25 octombrie 1935, a delegației Consiliului Municipal Constanța: Pct. 10: Luându-se în discuțiune adresa înregistrată la nr. 30141/1935, a Asociațiunei <<Amicele Tinerilor fete>>, prin care solicită o subvenție pentru acoperirea cheltuielilor necesitate pentru întreținerea căminului și plata personalului aferent - delegațiunea în unanimitate aprobă suma de lei 10.000, care se va ordonanța de la art. 89, bugetul exercițiului în curs”¹⁰.

Patru ani mai târziu, la conducerea asociației fiind Gabriela Bădescu, se obțineau de la primăria Constanța, 20.000 de lei, subvenție pentru întreținerea celor două cămine ale asociației¹¹.

Pentru a completa tabloul mișcării feministe din Constanța interbelică, amintim de existențe unor alte asociații de acest gen, precum *Asociația Femeilor Creștine Române* (cu sediul în str. 11 Aprilie nr. 22) și *Asociația Doamnelor Israelite*, care primeau și ele diverse subvenții de la autoritățile locale¹².

Activitatea asociațiilor feministe din Constanța este redată și într-un raport de activitate al Consiliului Național al Femeilor din România din anii 1925-1930, în care se precizează că, la Constanța, s-a întreprins o investigație serioasă cu privire la traficul de femei, având ca rezultat reorganizarea poliției de moravuri în porturi și pe nave, inclusiv sancțiuni severe împotriva profitorilor, prin colaborarea cu asociațiile afiliate de aici care desfășurau o activitate intensă în acest sens¹³.

Un eveniment deosebit în viața asociațiilor de femei din Constanța l-a constituit sosirea în oraș, în ziua de 9 august 1931, a unui grup de 20 de doamne americane, ce participaseră la Congresul internațional feminin de la Viena. Apelăm, din nou, la relatarea ziaristului local, pentru reconstituirea acelor clipe: „Cu rapidul <<Tonis>> au sosit în localitate azi la orele 10,20 un grup de feministe americane, sub conducerea dnei Lena Philips, presidenta asociațiilor profesionale feminine din America.(...) În gară vizitatoarele au fost întâmpinate de Dl. Aurel Vulpe primarul municipiului, prefectul județului, presidenta Crucii Roșii și de membrele filialei locale a A.F.C.-ului. Încă în cursul dimineții au fost vizitate stațiunile Mamaia și Carmen Sylva. La Mamaia primăria a oferit vizitatoarelor un dejun. Pentru după-amiază s-a stabilit următorul program:

---

¹⁰ Loc. cit., fond Primăria Constanța, dos. 43/1935, f. 198.

¹¹ Loc. cit., dos. 21/1939, f. 85, 176.

¹² Loc. cit., dos. 56/1930, f. 28.

¹³ Ștefania Mihăilescu, *Din istoria feminismului românesc. Antologie de texte (1838-1929)*, București, Ed. Polirom, 2002, p. 308.

la ora 3, vizitarea sanatoriului Agigea, la 3 jum. Sanatoriul C.T.C., la 4 jum. Sanatoriul Regele Mihai; la 5 se va servi înghețata la hotelul Popovici, la 5 jum. o vizită la Eforie, iar la orele 6 înapoierea la Constanța. Seara, Camera de Comerț a oferit o masă. La noapte vizitatoarele se îmbarcă pentru America”¹⁴.

Cu siguranță însă, cel mai mare eveniment din viața acestor asociații, în perioada la care ne referim, a fost Congresul celor două mari organizații feministe din România: Uniunea Femeilor Române și Asociația pentru emanciparea civilă și politică a femeilor române. Congresul s-a desfășurat la Constanța, în zilele de 8-10 septembrie 1936 și s-a bucurat de participarea a peste 200 de invitate din întreaga țară. Convocarea la congres menționa că invitația venise din partea Asociației feministe Constanța. Participantele au fost găzduite la hotelul „Palace”, din seara zilei de 7 septembrie, iar deschiderea oficială a lucrărilor a avut loc a doua zi, de Sf. Maria, în prezența Reginei Maria, pentru primirea căreia s-au luat măsuri „pentru pavoazarea orașului, gării și a cazinoului municipal”. Am reținut din programul manifestărilor, temele ce urmau a fi discutate în ziua de 9 septembrie, în sala Cazinoului, cu mențiunea că fiecare expunere trebuia să dureze 10 minute, iar discuțiile relative încă 5 minute: „Dreptul femeii la orice muncă după aptitudini; Noile curente politico-sociale și drepturile femeii; Educația femeii de la țară; Cercetarea paternității; Copii delincvenți; Prostituația și poliția de moravuri; Închisorile de femei; Femeia în asistența socială; Femeia educatoarea națiunii; Rolul femeii în menținerea sănătății; Activitatea politică a femeii în situația drepturilor actuale; Pacea”. Și mai remarcăm un îndemn, prezent în programul manifestării: „Vom purta costume naționale”¹⁵.

Pentru răspândirea ideilor feministe în societatea constănțeană, un rol important l-a avut și publicația „Ziarul nostru”, a asociațiilor feministe din Galați și Constanța. Cu apariția bilunară, apoi lunară, a apărut, la Constanța, în anul 1925, fiind, apoi, mutat la Galați, iar, în perioada ianuarie 1930-aprilie 1937, a fost tipărit la Constanța (tipografia Dobrogea Jună), sub direcția Mariei Dimitriu-Castano, însumând, aici, 79 de apariții. Această publicație constituie un izvor de informații privind activitatea asociațiilor feministe din Constanța, încă insuficient valorificat¹⁶.

Activitatea reprezentantelor mișcării feministe de la Constanța a cuprins și aspecte legate de viața politică locală. Astfel, Maria

---

¹⁴ „Dacia”, XVIII, nr. 118, 9 aug. 1931, p. 1.

¹⁵ D.J.A.N.C., fond Primăria Constanța, dos. 13/1936, f. 179-184.

¹⁶ Dumitru Constantin-Zamfir, Octavian Georgescu, *Presa dobrogeană*, Constanța, 1985, p. 338.

Dimitriu-Castano și Elena Botez au fost alese în funcția de consilier municipal și au contribuit activ la dezbaterile acestuia. Amintim, în acest sens, că, în ziua de 19 aprilie 1935, ajutorul de primar Scarlat Huhulescu a propus și a obținut amânarea proiectului de regulament de funcționare a serviciului de asistență publică. Motivația sa: „*Acest regulament este lucrarea personală a D-nei consilieră Maria Dimitriu-Castano și întrucât D-sa este absentă din localitate, luând parte la un congres feminist de la Constantinopole*”¹⁷. La următoarea ședință, avea să fie discutat și aprobat regulamentul respectiv. Nu putem trece cu vederea nici manifestările consiliei Elena Botez, față de proiectul celeilalte consilieri. Cităm în acest sens: „*D-na consilieră Elena Botez, arată că regulamentul prezentat, cuprinde dispozițiuni generale excelente și pe care D-sa personal le găsește ideale, dar că din punct de vedere practic, ele nu-și pot găsi o exactă aplicațiune. D-na consilieră atrage atențiunea asupra programului prezentat de D-sa, pe care-l socotește o rezumare a regulamentului supus discuțiunei*”¹⁸.

Acțiunile întreprinse de asociațiile feministe din Constanța au contribuit la mișcarea de emancipare a femeilor din România în perioada interbelică, având ca rezultat o schimbare de paradigmă în ceea ce privește statutul femeii în societate. Astăzi, după aproape un secol de la înființarea primelor asociații feministe în Constanța, putem vorbi despre o nouă imagine a femeii, chiar dacă această imagine a suferit mai multe transformări, precum: proletarizarea femeii cu riscul de a nega însăși feminitatea ei; uniformizarea femeii, fără a ține cont de farmecul individual al fiecăreia; imaginea exagerată a feministei care înțelegea mișcarea de emancipare a femeii ca un război, în care femeia trebuie să dovedească superioritatea ei față de bărbat. Aceste tendințe sunt strict legate de contextul social-politic în care au luat naștere și, practic, s-au și stins odată cu schimbarea contextului. Tendința actuală este cea de a promova imaginea unei femei independente, feminine și nu feministe, o femeie care nu renunță la valorile atribuite ei prin tradiție, dar care știe să adapteze aceste valori secolului XXI.

---

¹⁷ D.J.A.N.C., fond Primăria Constanța, dos. 42/1935, f. 80.

¹⁸ *Ibidem*, f. 88, 89

THE FEMINIST MOVEMENT IN CONSTANTA (THE INTERWAR PERIOD)

Abstract

The material presents aspects of the work developed by feminist associations of Constanta in the interwar period: The Association for Civil and political empowerment of Romanian women – Constanta branch established on October 23rd, 1919, The Association for Civil and political emancipation of Romanian women, Constanta Circle, founded on February 20th 1930, The Association „The friends of young girls”, Romanian Christian Women Association or The Israeli Ladies Association.

Cuvinte cheie: feminism, association, interwar period, Constanta, politics.